

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS **pārbaudes lietā Nr. 2022-54-4F, 40** Rīgā

08.05.2023.

Nr. 6-6/14

[Personas A] pārstāve
zvērināta advokāte [persona B]
[e-pasta adrese]

*Par tiesu nevēršanos Eiropas Savienības Tiesā
pēc prejudiciāla nolēmuma*

Tiesībsargs saņēma Jūsu 2022. gada 2. novembra iesniegumu (reģistrēts 3.11.2022 ar Nr. 1406) par pārbaudes lietas ierosināšanu saistībā ar Jūsu pārstāvamā [personas A] pieļautajiem cilvēktiesību pārkāpumiem kriminālprocesā Nr. [..] un tiesu nevēršanos Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciāla nolēmuma.

Iesniegumā norādāt uz [personas A] tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, kas izriet no Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmā teikuma un Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. panta. Norādāt, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu Ekonomisko lietu tiesa 2022. gada 22. jūnijā taisīja lēmumu, ar kuru nolēma atzīt par noziedzīgi iegūtu mantu un konfiscēt valsts labā [personai A] piederošus finanšu līdzekļus. Norādāt, ka no Ekonomisko lietu tiesas lēmuma satura ir redzams, ka lūgums pēc prejudiciālā nolēmuma pilnībā ignorēts, iztrūkst motīvi, kuru dēļ pieteiktais lūgums atstāts bez jebkādas ievēribas. Tāpat norādāt, ka [personas A] manta tika atzīta par noziedzīgi iegūtu, nekonstatējot nevienu noziedzīgu nodarījumu, kas būtu par pamatu pieņemumam, ka manta tieši vai netieši nonākusi [personas A] īpašumā vai valdījumā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā. Norādāt, ka pēc Ekonomisko lietu tiesas lēmuma pārsūdzības Rīgas apgabaltiesa ar savu 2022. gada 11. oktobra lēmumu nolēma atstāt negrozītu Ekonomisko lietu tiesas lēmumu un noraidīt lūgumu vērsties Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciālā nolēmuma. Norādāt, ka tiesas pamatojums, ar ko tika noraidīts lūgums vērsties Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciālā nolēmuma, neatbilst tiem izņēmumiem, ko Eiropas Savienības Tiesa ir definējusi savā praksē. Uzskatāt, ka, ņemot vērā problemātiskos aspektus, kas skar mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu, tostarp pierādīšanas standartu, apgabaltiesai bija pienākums vērsties Eiropas Savienības Tiesā. Ievērojot iesniegumā izklāstītos apstākļus, lūdzat ierosināt pārbaudes lietu un izvērtēt, vai attiecībā pret [personu A] ir tikušas pārkāptas viņa cilvēktiesības, sniegt atzinumu un norādīt, vai [personas A] lietā ir konstatējams tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums,

Ekonomisko lietu tiesai un apgabaltiesai nevēršoties Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciālā nolēmuma, kā arī veikt citas nepieciešamās Tiesībsarga likumā paredzētās darbības, veicinot [personas A] cilvēktiesību aizsardzību.

Ar tiesībsarga 2022. gada 1. decembra vēstuli, reģistrēta ar Nr. 6-4/34, tika ierosināta pārbaudes lieta Nr. 2022-54-4F,4O daļā par iespējamu tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu, tiesām nevēršoties Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciāla nolēmuma. Savukārt daļā, kas attiecas uz Jūsu sūdzībām par tiesu lemto par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu, kā arī par Kriminālprocesa likuma normām, kas regulē noziedzīgi iegūtas mantas pierādīšanu, tiesībsargs sniedza Jums informatīvu skaidrojumu ar savu 2022. gada 1. decembra vēstuli.

2022. gada 6. decembrī pēc tiesībsarga pieprasījuma no Jums tika saņemta papildu informācija pārbaudes lietas apstākļu vispusīgai noskaidrošanai.

Ar tiesībsarga 2023. gada 1. marta vēstuli, reģistrēta ar Nr. 6-8/72, tikāt informēta, ka pārbaudes lietas izskatīšanas termiņš tiek pagarināts līdz 2023. gada 28. aprīlim.

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs vērsās ar informācijas pieprasījumu pie Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes un Rīgas Juridiskās augstskolas. Pēc tiesību aktu, tiesību doktrīnas un tiesu prakses izpētes, sniedzu šādu atzinumu.

1. Kā izriet no lietas faktiskajiem apstākļiem, tad kriminālprocesā Nr. [...] procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ar Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 22. jūnija lēmumu tika nolemts atzīt par noziedzīgi iegūtu mantu un konfiscēt valsts labā iesniedzējam piederošus finanšu līdzekļus. Vienlaikus Jūs pirms tiesas lēmuma ar 2022. gada 19. maija lūgumu Ekonomisko lietu tiesai, kā arī 2022. gada 13. jūnija paskaidrojumos Ekonomisko lietu tiesai pieteicāt lūgumu iesniegt Eiropas Savienības Tiesā (turpmāk – EST) lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu par ar lietu saistītiem jautājumiem, tostarp kā interpretēt Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā (turpmāk – Direktīva 2014/42) un Padomes 2005. gada 24. februāra pamatlēmuma 2005/212/TI par noziedzīgi iegūtu līdzekļu, nozieguma rīku un īpašuma konfiskāciju (turpmāk – Pamatlēmums 2005/212) attiecīgās normas. Kā norādāt savā 2022. gada 5. decembra adresētajā vēstulē tiesībsargam, lūgums iesniegt EST lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu tika uzturēts Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 19. maija un 2022. gada 13. jūnija tiesas sēdēs. Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 22. jūnija 3.5. punktā norādīts, ka ar mantu saistītā persona un viņa pārstāvis lūdz apsvērt iespēju uzdot prejudiciālo jautājumu EST. Kā redzams no turpmākā Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 22. jūnija lēmuma jautājums par prejudiciālā jautājuma uzdošanu EST nav ticis vērtēts un Ekonomisko lietu tiesa nevērsās EST.

Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 22. jūnija lēmumu Jūs pārsūdzējāt Rīgas apgabaltiesā, kas ar savu 2022. gada 11. oktobra lēmumu nolēma atstāt negrozītu Ekonomisko lietu tiesas lēmumu un noraidīt lūgumu vērsties EST pēc prejudiciālā nolēmuma. Savukārt Jūs savā 2022. gada 30. jūnija sūdzībā Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai par Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 22. jūnija lēmumu atkārtoti izteicāt lūgumu vērsties EST, kas tika precizēts ar 2022. gada 30. septembra Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai adresēto lūgumu un paskaidrojumiem. Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 11. oktobra lēmumā, atbildot uz pieteikto lūgumu vērsties EST, norādīts, ka, pamatojoties uz EST izstrādātajiem “Ieteikumiem valstu tiesām par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības ierosināšanu” (2019/C 380/01), jautājumos par tiesvedību procesos par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas

kārtībā pastāv jau ievērojamu laiku iedibināta judikatūra, līdz ar ko nepieciešamība griezties EST ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu nepastāv. Apgabaltiesas lēmums saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 631. panta trešo daļu nav pārsūdzams.

Tiesībsargs secina, ka lietā pastāv divi atšķirīgi jautājumi, kam ir nepieciešams sniegt juridisko vērtējumu no cilvēktiesību viedokļa, proti – Ekonomisko lietu tiesas lēmumā neiekļautā motivācija nevērsties EST, un Rīgas apgabaltiesas motīvu nevērsties EST pamatotība.

2. Ekonomisko lietu tiesas lēmumā neiekļautā motivācija nevērsties EST

Kriminālprocesa likuma 478. panta otrā daļa paredz, ka: “Ja konkrētās lietas izspriešanai ir nepieciešams Eiropas Savienības Tiesas prejudiciāls nolēmums par Eiropas Savienības tiesību normas interpretāciju un spēkā esamību, tiesa nosūta Eiropas Savienības Tiesai neskaidro jautājumu motivēta lēmuma formā, vienlaikus apturot tiesvedību krimināllietā līdz prejudiciālā nolēmuma spēkā stāšanās dienai.” Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 267. panta otrā un trešā daļa paredz: “Ja šādu jautājumu ierosina kādas dalībvalsts tiesā, šī tiesa, ja tā uzskata, ka ir vajadzīgs Tiesas lēmums par šo jautājumu, lai šī tiesa varētu sniegt spriedumu, var lūgt, lai Tiesa sniedz nolēmumu par šo jautājumu. Ja šādu jautājumu ierosina par lietu, ko izskata dalībvalsts tiesa, kuras lēmumus saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem nevar pārsūdzēt, tad šai dalībvalsts tiesai jāgriežas Tiesā.” LESD 267. pants izdala divu veidu dalībvalstu tiesas – pēdējās instances tiesas un pārējās tiesas. Ja pēdējās instances tiesām ir pienākums vēsties pie EST vienmēr, kad lietā ir iesaistītas Eiropas Savienības tiesību normas, tad zemākas instances tiesām ir tiesības vērsties ar lūgumu EST sniegt prejudiciālo nolēmumu.

Līdz ar to tiesībsargs nevar pārvērtēt pēc būtības pirmās instances tiesas nevēršanos EST tiesiskumu, jo arī regulējums to neuzliek par pienākumu. Taču arī zemākas instances tiesai šādā gadījumā ir jāievēro tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas, kas citstarpā sevī ietver tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu.

2.1. Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmais teikums paredz, ka “ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā”. Tāpat arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. panta 1. punkts nosaka, ka “ikvienam ir tiesības, nosakot savu civilo tiesību un pienākumu vai jebkuras viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību krimināllietā, uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos neatkarīgā un objektīvā ar likumu izveidotā tiesā [...]”. Interpretējot Satversmes 92. panta pirmo teikumu, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka “tajā minētais jēdziens “taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, “taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un “taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta”¹. Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajā ietilpst, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes principi, tiesības tikt uzklautam un tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu.² Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) savā praksē ir uzsvērusi, ka tiesas pienākums motivēt savu nolēmumu izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu³.

¹ Satversmes tiesas 2014. gada 3. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01 11. punkts.

² Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 28.1. punkts.

³ ECT 1987. gada 30. novembra sprieduma lietā “H. v. Belgium”, iesnieguma Nr. 8950/80, 53.punkts.

No ECT un Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka nolēmumu var atzīt par pienācīgi motivētu tad, ja tas atbilst šādiem diviem kritērijiem: 1) nolēmums ir tāds, kas ļauj saprast, kāpēc (kādu apsvērumu dēļ) tiesa nonākusi tieši pie tāda un ne citāda lietas izskatīšanas rezultāta un tādējādi izslēgt tiesas patvaļas iespējamību (tas ir būtiski ne tikai no procesa dalībnieku viedokļa, bet arī no sabiedrības viedokļa, jo sabiedrībai ir tiesības sekot līdzi tam, kā tiesas pilda tām uzticēto publisko funkciju), un 2) nolēmums ir tāds, kas ļauj procesa dalībniekiem saprast, ka tie ir pienācīgi uzklauti (sadzirdēti) (ECT ir norādījusi, ka tiesas aizsardzība uzskatāma par efektīvu, nevis iluzoru tikai tad, ja procesa dalībnieku argumenti ir sadzirdēti un pienācīgi novērtēti)⁴.

Vienlaikus gan ECT, gan Satversmes tiesa atzinusi, ka tas, cik detalizēti tiesas nolēmumā jābūt norādītiem tā motīviem, ir atkarīgs no konkrētā nolēmuma rakstura un lietas apstākļiem, kas katrā individuālā gadījumā vērtējami atsevišķi. Pienākums uzrādīt nolēmuma motīvus nav saprotams kā visaptveroša prasība sniegt detalizētu atbildi uz katru argumentu⁵. Tomēr atbrīvojums no pienākuma atrunāt jebkuru procesa dalībnieka argumentu skatāms kopsakarā ar minēto nosacījumu, ka nolēmuma pamatojumam jābūt tādām, lai procesa dalībnieki saprastu, ka to argumenti ir sadzirdēti. Tāpēc ECT norādījusi, ka tiesas spriedumā noteikti būtu jāsniedz vērtējums tiem procesa dalībnieka argumentiem, kuri ir būtiski un/vai kurus procesa dalībnieks pats izvirzījis kā galvenos savas pozīcijas pamatošanai⁶. Savukārt par būtiskiem atzīstami tādi procesa dalībnieka argumenti, kuri, ja tiktu atzīti par pamatotiem, ietekmētu lietas rezultātu⁷.

Tiesībsargs konkrētajā gadījumā konstatē, ka Ekonomisko lietu tiesas lēmuma motīvi atbilst prasībai, lai tiesas nolēmums būtu pamatots tā, ka ir iespējams saprast, kāpēc (kādu apsvērumu dēļ) tiesa nonākusi tieši pie tāda un ne citāda lietas izskatīšanas rezultāta. Tomēr Ekonomisko lietu tiesa nav pienācīgi ievērojusi prasību, ka tiesas nolēmumam ir jābūt arī tādām, kas ļauj procesa dalībniekiem (konkrētajā gadījumā aizskartās mantas īpašniekam un viņa pārstāvei) saprast, ka tie ir pienācīgi uzklauti (sadzirdēti), jo Ekonomisko lietu tiesa savā lēmumā neiekļāvu nekādu motivāciju par Jūsu pieteikto lūgumu un argumenti, kāpēc Jūsu lūgums tika noraidīts, netika izdarīti.

Kā jau iepriekš tika norādīts, tad Jūs jau laicīgi vēl pirms lēmuma pieņemšanas pirmās instances tiesā aktīvi argumentējāt par nepieciešamību vērsties EST pēc prejudiciāla nolēmuma, ko uzturējāt spēkā arī sekojošās tiesas sēdēs. Tiesībsarga ieskatā šādi Jūsu argumenti ne tikai bija vieni no centrālajiem (galvenajiem) argumentiem savas pozīcijas pamatošanā, bet vienlaikus arī tādi, kas vērtējami kā būtiski, jo gadījumā, ja tie būtu atzīstami par pamatotiem, tie neapšaubāmi ietekmētu jautājuma izšķiršanu par mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Ekonomisko lietu tiesa sava lēmuma 7. punktā veica izvērstu vērtējumu par pierādīšanas standartu lietās par noziedzīgi iegūtu mantu, tomēr turpmākajā lēmumā nesniedza pilnīgi nekādu argumentāciju Jūsu paustajiem argumentiem par šāda pierādīšanas standarta neatbilstību

⁴ ECT 2003. gada 1. jūlija sprieduma lietā “Suominen v. Finland”, iesnieguma Nr. 37801/97, 37.–38. punkts, 2007. gada 28. jūnija sprieduma lietā “Wagner and J.M.W.L. v. Luxembourg”, iesnieguma Nr. 76240/01, 89. punkts. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16. punkts un 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 14. punkts

⁴ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 14. punkts.

⁵ ECT 2005. gada 24. maija sprieduma lietā “Buzescu v. Romania”, iesnieguma Nr. 61302/00, 67. punkts un Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 14. punkts.

⁶ ECT 2007. gada 28. jūnija sprieduma lietā “Wagner and J.M.W.L. v. Luxembourg”, iesnieguma Nr. 76240/01, 89. un 96. punkts.

⁷ ECT 1994. gada 9. decembra sprieduma lietā “Ruiz Torija v. Spain” iesnieguma Nr. 18390/91, 30. punkts un 1994. gada 9. decembra sprieduma lietā “Hiro Balani v. Spain”, iesnieguma Nr. 18064/91, 28. punkts.

Eiropas Savienības tiesību aktu prasībām (šajā sakarā it īpaši sk. lūguma vērsties EST ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu 4. punktu).

Senāts ir norādījis, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nevar būt iluzoras, tām jābūt saprātīgi īstenojamām praksē. No nolēmuma pieņēmēja, kurš izvērtē apsūdzētā sniegtos argumentus un pieteiktos lūgumus tiesai, ir sagaidāma rūpīga un godprātīga rīcība. Tiesai ir pienākums pienācīgi izvērtēt izteiktā lūguma pamatotību, arī, vai tas ir attiecināms uz izskatāmo kriminālprocesu, vai tas veicina krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, personas tiesību un likumisko interešu nodrošināšanu, vai lūguma noraidīšana nepārkāps Kriminālprocesa likuma 15. pantā noteiktās apsūdzētā tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā.⁸

Tiesībsargs secina, ka Ekonomisko lietu tiesa šādu izvērtējumu nav veikusi, jo savā 2022. gada 22. jūnija lēmumā nav pamatojusi nevēršanos EST pēc prejudiciāla nolēmuma, tādējādi pārkāpjot iesniedzēja Satversmes 92. pantā noteiktās tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu.

3. Rīgas apgabaltiesas motīvu nevērsties EST pamatotība

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs vērsās ar informācijas pieprasījumu pie Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes un Rīgas Juridiskās augstskolas, lūdzot sniegt viedokli par dažādiem ar lietu saistītiem jautājumiem, kas attiecas uz Rīgas apgabaltiesas lēmumā pausto motivāciju. Diemžēl uz atzinuma sagatavošanas brīdi neviena no uzrunātajām augstskolām neatsaucās tiesībsarga aicinājumam, pamatojot to ar laika trūkumu un citiem apstākļiem. Ņemot vērā, ka pārbaudes lietas termiņš jau vienu reizi ir ticis pagarināts un šobrīd ir iegūta pietiekama informācija vispusīgai pārbaudes lietas apstākļu noskaidrošanai, tiesībsargs atzīst par iespējamu sniegt atzinumu bez minēto institūciju viedokļiem.

3.1. Kā jau iepriekš tika minēts, tad atbilstoši LESD 267. panta trešajai daļai pēdējās instances tiesām ir pienākums vēsties pie EST vienmēr, kad lietā ir iesaistītas Eiropas Savienības tiesību normas. Tomēr, lai gan pats LESD 267. panta teksts neparedz nekādus izņēmumus no pēdējās instances tiesu pienākuma vērsties pēc prejudiciālā nolēmuma, tomēr CILFIT⁹ lietā EST atzina, ka pastāv trīs izņēmumi, kad pēdējās instances dalībvalstu tiesas drīkst izlemt neskaidro Eiropas Savienības tiesību jautājumu pašas bez vēršanās pie EST. Tie ir:

- ja radies jautājums ir nesvarīgs lietas iznākumam;
- ja attiecīgā Eiropas Savienības tiesību norma jau ir tikusi interpretēta kādā no iepriekšējiem EST spriedumiem;
- ja pareiza Eiropas Savienības tiesību piemērošana ir tik acīmredzama, ka neatstāj vietu nekādām saprātīgām šaubām.

Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 11. oktobra lēmumā norādīts: “Tiesas kolēģija secina, ka, ja jautājums rodas lietā, ko izskata tiesa, un kuras nolēmumus nevar pārsūdzēt tiesā atbilstoši valsts tiesību normām, tai ir pienākums vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu (sk. Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. panta trešo daļu), izņemot gadījumus, kad attiecīgajā jomā jau ir iedibināta judikatūra vai arī nepastāv saprātīgas šaubas par to, kā pareizi interpretēt attiecīgo tiesību normu (Ieteikumi valstu tiesām par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības ierosināšanu (2019/C

⁸ Senāta Krimināllietu departamenta 2023. gada [...] lēmuma lietā Nr. SKK [A]/2023 6.2. punkts.

⁹ EST 1982. gada 6. oktobra spriedums lietā 283/81 “CILFIT”.

380/01), 3., 5. un 6.p. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis C 380/3, pieejams: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:JOC_2019_380_R_0001). Tiesas kolēģija uzskata, ka jautājumos par tiesvedību procesos par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā pastāv jau ievērojamu laiku iedibināta judikatūra, līdz ar ko nepieciešamība griezties Eiropas Savienības Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu nepastāv.”

Līdz ar to apgabaltiesa, pamatojoties uz EST izstrādātajiem “Ieteikumiem valstu tiesām par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības ierosināšanu” (2019/C 380/01)¹⁰ (turpmāk – Ieteikumi), savu nevēršanos EST argumentēja ar to, ka jautājumos par tiesvedību procesos par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā pastāv jau ievērojamu laiku iedibināta judikatūra.

Ieteikumu preambulā norādīts, ka tie sasaucas ar Tiesas Reglamenta¹¹ III sadaļas noteikumiem, tajos ir atgādinātas prejudiciālā nolēmuma tiesvedības būtiskās iezīmes un elementi, kas valstu tiesām ir jāņem vērā pirms vēršanās Tiesā, un vienlaicīgi tām ir sniegtas praktiskas norādes par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu formu un saturu. Lai gan apgabaltiesa savā lēmumā norādīja tikai divus no trim pamatiem, kas pieļauj tiesai nevērsties EST¹², tādējādi pilnvērtīgi neaplūkojot visus CILFIT lietā izdalītos kritērijus, tas tomēr neliecina par tiesas nepareizu pieeju jautājuma par izņēmumiem no vēršanās EST piemērošanā. Arī tam, ka apgabaltiesa atsaucās uz EST izstrādātajiem ieteikumiem, nevis uz EST judikatūru, nav izšķiroša nozīme. Jebkurā gadījumā apgabaltiesa noraidīja lūgumu vērsties EST uz viena no EST judikatūrā izstrādātajiem izņēmuma kritērijiem, proti – attiecīgajā jautājumā ir iedibināta judikatūra.

3.2. Tomēr šajā sakarā ir analizējams jautājums, vai apgabaltiesas atsaukšanās uz “iedibinātu judikatūru”, bez attiecīgas judikatūras norādīšanas, liecina par tiesas rīcības neatbilstību LESD 267. panta trešajai daļai un EST lietā CILFIT paustajām atziņām.

Piemērojot gramatisko interpretācijas metodi, tiesībsargam nerodas šaubas, ka ar vārdiem *attiecīgā Eiropas Savienības tiesību norma jau ir tikusi interpretēta kādā no iepriekšējiem EST spriedumiem vai attiecīgajā jomā jau ir iedibināta judikatūra* tiesai ir jāspēj norādīt arī attiecīgā judikatūra. Pretējā gadījumā šī izņēmuma piemērošana kļūtu formāla, ja tiesām pietiktu norādīt, ka šāda judikatūra pastāv, bet sīkāk nepaskaidrojot, par tieši kādu judikatūru iet runa. Vērtējot nacionālo pēdējo instanču tiesu praksi šādos gadījumos, secināms, ka tiesas neaprobežojas tikai ar šāda izņēmuma pieminēšanu, bet gan norāda arī uz konkrētu judikatūru, kas to pamato. Piemēram, Senāta Krimināllietu departamenta 2021. gada 21. septembra lēmumā lietā Nr. SKK-9/2021 un Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 11. oktobra lēmumā lietā Nr. SKC-1401/2016 ir apskatīta EST judikatūra, kas attiecīgo jautājumu pamato. Savukārt lietā Nr. SKK-26/2017 Augstākā tiesa norādīja, ka konkrētā jautājuma interpretācija jau ir sniegta EST spriedumos, kas tika piemēroti konkrētajā lietā¹³.

Tādējādi šāda Rīgas apgabaltiesas pieeja, norādot, ka pastāv jau ievērojamu laiku iedibināta judikatūra, bez konkrētas judikatūras norādīšanas, ir neatbilstoša LESD 267. panta trešajai daļai un EST lietā CILFIT paustajām atziņām.

¹⁰ Ieteikumu 6. punkts paredz: Tomēr, ja jautājums rodas lietā, ko izskata tiesa, kuras nolēmumus nevar pārsūdzēt tiesā atbilstoši valsts tiesību normām, tai ir pienākums vērsties Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu (sk. LESD 267. panta trešo daļu), izņemot gadījumus, kad attiecīgajā jomā jau ir iedibināta judikatūra vai arī nepastāv saprātīgas šaubas par to, kā pareizi interpretēt attiecīgo tiesību normu.

¹¹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012Q0929\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012Q0929(01)).

¹² Trešais no tiem ir, ja radies jautājums ir nesvarīgs lietas iznākumam.

¹³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 10.februāra lēmuma lietā Nr. SKK-26/2017 17. punkts.

3.3. Secīgi ir analizējams, vai Rīgas apgabaltiesa savu atteikumu vērsties EST pēc prejudiciāla nolēmuma pamatoja ar nacionālā līmenī iedibinātu judikatūru vai EST judikatūru.

Tiesībsargs pārbaudes lietas ietvaros, analizējot EST judikatūru, nonāca pie secinājuma, ka par Jūsu Rīgas apgabaltiesai lūgumā pieteiktajiem jautājumiem EST nav izveidojusies iedibināta judikatūra. Tādējādi, ja Rīgas apgabaltiesa savu argumentāciju par jau iedibinātu judikatūru balstīja uz EST judikatūru, šāds secinājums ir nepamatots. Savukārt, ja apgabaltiesa ar vārdiem “iedibināta judikatūra” bija domājusi nacionālo judikatūru, norādāms, ka šāda pieceja neatbilst EST lietā CILFIT definētajam izņēmumam *ja attiecīgā ES tiesību norma jau ir tikusi interpretēta kādā no iepriekšējiem EST spriedumiem*, jo EST šo izņēmumu nepārprotami attiecina uz EST judikatūru, nevis nacionālo judikatūru.

Līdz ar to Rīgas apgabaltiesas argumentācija, ka jautājumos par tiesvedību procesos par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā pastāv jau ievērojamu laiku iedibināta judikatūra, pēc būtības nav pamatota, jo šāda judikatūra EST līmenī nepastāv, bet nacionālā līmenī iedibināta judikatūra nav viens no izņēmuma pamatiem atbilstoši LESD 267. panta trešajai daļai un EST lietā CILFIT paustajām atziņām.

3.4. Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs konstatēja, ka Satversmes tiesa lietā Nr. [..] “[..]”, kurā kā viens no pieteikuma iesniedzējiem ir arī Jūsu pārstāvamais [persona A], 2023. gada 14. martā pieņēma lēmumu par jautājumu uzdošanu EST prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.¹⁴ Pamata problēmjautājums, kāpēc Satversmes tiesa nolēma vērsties EST, ir tas, vai Kriminālprocesa likumā ietvertais procesa par noziedzīgi iegūtu mantu tiesiskais regulējums ietilpst Direktīvas 2014/42 un Pamatlēmuma 2005/212 piemērošanas jomā. Secīgi pakārtots jautājums, gadījumā, ja atbilde uz pirmo jautājumu būs apstiprinoša, ir, vai tāds valsts tiesiskais regulējums attiecībā uz mantas noziedzīgas izcelsmes pierādīšanu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kāds noteikts apstrīdētajās normās, ir uzskatāms par saderīgu ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk – Harta) 47. un 48. pantā un Direktīvas 2014/42 8. panta 1. punktā ietvertajām personas tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Viens no faktoriem, kas vispārliciecinātāk norāda uz to, ka ir noticis LESD 267. panta trešās daļas pārkāpums, ir tad, ja cita tiesa vēlākā laika posmā ir vērsusies pie EST tieši par to pašu jautājumu.¹⁵ Konkrētajā gadījumā Satversmes tiesa vērsās EST par aspektu, ko Jūs savā sūdzībā un lūgumā Rīgas apgabaltiesai nebijāt tieši izvirzījusi, proti – vai Latvijas nacionālais Kriminālprocesa likuma regulējums vispār ietilpst Direktīvas 2014/42 un Pamatlēmuma 2005/212 piemērošanas jomā. Līdz ar to nevar apgalvot, ka Satversmes tiesa vērsās EST tieši par to pašu jautājumu, par ko Rīgas apgabaltiesa nolēma nevērsties. Vienlaikus Satversmes tiesa savā lēmumā norādīja, ka pastāv šaubas, vai tad, ja uz lietā Nr. [..] apstrīdētajām normām ir attiecināmi Eiropas Savienības tiesību akti, ar Hartas 47. pantā ietvertajām personas tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību, 48. pantā ietverto nevainīguma prezumpcijas principu un Direktīvas 2014/42 8. panta 1. punktā noteiktajiem aizsargpasākumiem, kuru mērķis ir nodrošināt tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu, lai saglabātu šo personu tiesības, ir saderīgs tāds valsts

¹⁴ https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2022/08/2022-32-01_lemums_par_versanos_EST.pdf.

¹⁵ Sk. 20th Annual Report on monitoring the application of Community law. Annex VI. Application Of Community Law By National Courts, OJ, 2003, C 274, p. 217.

tiesiskais regulējums, kas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu paredz fakta legālo prezumpciju attiecībā uz mantas noziedzīgu izcelsmi un ar mantu saistītās personas pienākumu pierādīt mantas izcelsmes likumību.

Tādējādi Satversmes tiesai jautājumā par pierādīšanas standartu, uz ko Jūs norādījāt arī savā sūdzībā un lūgumā Rīgas apgabaltiesai par vēršanos EST (šajā sakarā it īpaši sk. lūguma vērsties EST ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu 4. punktu), pastāv šaubas par saderīgumu ar personas tiesībām uz taisnīgu tiesu. Lai gan Rīgas apgabaltiesa savu lēmumu pamatoja tieši ar iedibinātas judikatūras konceptu, kas kā tika konstatēts neatbilst LESD 267. panta trešajai daļai un EST lietā CILFIT izstrādātajiem izņēmumiem, tiesībsarga ieskatā tiesai bija jāpārlicinās arī par to, vai pareiza Eiropas Savienības tiesību piemērošana ir tik acīmredzama, ka neatstāj vietu nekādām saprātīgām šaubām. Arī Satversmes tiesa savā praksē, vērtējot pieteikto lūgumu vērsties EST, ir norādījusi, ka ir jāpārlicinās, vai konkrēto jautājumu jau iepriekš nav izskaidrojusi EST, un, vai attiecīgajos tiesību aktos noteiktais ir tik skaidrs, ka nerada nekādas saprātīgas šaubas¹⁶.

3.5. LESD 267. pantā paredzētais lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir fundamentāls Eiropas Savienības tiesību mehānisms. Prejudiciālo nolēmumu nozīmīgums Eiropas Savienības tiesībās ir milzīgs, ne velti daži tiesību zinātnieki tos ir nodēvējuši par “Eiropas integrācijas pamatakmeni”¹⁷. Prejudiciālo nolēmumu galvenā funkcija ir nodrošināt vienveidīgu Eiropas Savienības tiesību normu piemērošanu visās Eiropas Savienības dalībvalstu tiesās. Tāpat prejudiciālie nolēmumi palīdz dalībvalsts tiesnešiem darbā ar komplicētajām un bieži vien bez specifiskām zināšanām grūti izprotamajām Eiropas Savienības tiesībām, kā arī Eiropas Savienības tiesību tālākveidošanā un indivīda tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā.¹⁸ Prejudiciālie nolēmumi veicina indivīda tiesību uz taisnīgu tiesu maksimāli kvalitatīvu realizāciju¹⁹, tāpēc tiesām, it īpaši pēdējās instances tiesām, ir nepieciešams ļoti rūpīgi izvērtēt nepieciešamību vērsties EST pēc prejudiciāla nolēmuma, bet atteikuma gadījumā sniegt precīzu, pamatotu un EST judikatūrā balstītu argumentāciju.

ECT ir atzinusi, ka nevēršanās pēc prejudiciālā nolēmuma noteiktos gadījumos var tikt uzskatīta par tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu.²⁰ Attiecībā uz nevēršanos EST dēļ tā, ka pastāv EST iedibināta judikatūra, ECT lietā “Herma pret Vāciju” atzina, ka nacionālā tiesa sniedza detalizētu pamatojumu apsvērumam, ka konkrētā lieta, ciktāl to patiesībā skāra jautājumi no EST iepriekšējiem nolēmumiem, bija saskanīga ar šiem nolēmumiem.²¹ Savukārt lietā “Santiago pret Spāniju” ECT atzina, ka Spānijas Augstākā tiesa izsmeļoši vērtēja EST tiesu praksi jautājumā par Eiropas Savienības tiesību strīdus jautājumu.²² Šajās lietās ECT nekonstatēja Konvencijas 6. panta pārkāpumu un faktiski atsaucās uz CILFIT lietas otro kritēriju – *acte éclairée* doktrīna –, norādot, ka Vācijas un Spānijas tiesām nebija

¹⁶ Sk. Satversmes tiesas 2018. gada 11. aprīļa lietā Nr. 2017-12-01 15. punktu un 2015. gada 13. oktobra lietā Nr. 2014-36-01 14. punktu.

¹⁷ Buka A. Promocijas darbs. “Prejudiciālie nolēmumi Eiropas Savienībā: aktuālie problēmjaudājumi un tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas.” Latvijas Universitāte, 2013. 14. lpp. Sk. arī Arndt F. The German Federal Constitutional Court At the Intersection of National and European Law: Two recent Decisions. German Law Journal, Vol. 2, No. 11, 2001, pp. 45-60.

¹⁸ Buka A. Promocijas darbs. “Prejudiciālie nolēmumi Eiropas Savienībā: aktuālie problēmjaudājumi un tiesiskā regulējuma pilnveidošanas iespējas.” Latvijas Universitāte, 2013. 191. lpp., 2. punkts.

¹⁹ Turpat, 33. lpp.

²⁰ Buka A. Tiesas nevēršanās pēc prejudiciālā nolēmuma kā ES tiesību pārkāpums: jaunākā EST judikatūra. Jurista Vārds, 14.05.2019., Nr. 19 (1077), 26. lpp.

²¹ ECT lēmums par pieteikuma pieņemamību lietā “Herma v. Germany”, iesnieguma Nr. 54193/07.

²² ECT lēmums par pieteikuma pieņemamību lietā “Santiago v. Spain”, iesnieguma Nr. 60350/00.

jāvēršas EST prejudiciālā nolēmuma pieņemšanai, jo EST strīdus jautājumu bija jau iepriekš skaidrojusi.²³

ECT lietā “Ullens de Schooten un Rezabek pret Beļģiju” ir atzinusi, ka atbilstoši LESD 267. panta trešās daļas īpašajai dabai nacionālajām tiesām “ir pienākums sniegt atteikuma pamatojumu, ņemot vērā EST praksē noteiktos izņēmumus. Tamdēļ tām [tiesām] tiks prasīts saskaņā ar (..) CILFIT lietu norādīt argumentus, kāpēc tās [tiesas] ir uzskatījušas, ka jautājums nav nozīmīgs [jeb atsauce uz pirmo CILFIT kritēriju], ka Eiropas Savienības attiecīgo tiesību normu EST jau ir interpretējusi [jeb atsauce uz otro CILFIT kritēriju] vai ka pareiza Eiropas Savienības tiesību piemērošana ir tik acīmredzama, lai neatstātu vietu jebkādam saprātīgām šaubām [jeb atsauce uz trešo CILFIT kritēriju].²⁴ Šajā lietā ECT konkrēti atsaucās uz CILFIT testu un secināja, ka Konvencijas 6. pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu pieprasa dalībvalstu tiesām šādā situācijā pieņemt argumentētu lēmumu, piemērojot CILFIT lietas atziņas.²⁵ Vienlaikus ECT šajā lietā norādīja, ka ECT ne tik daudz vērtē “apstrīdētā” tiesas lēmuma pareizību, kas neizbēgami ietver vērtējumu par Eiropas Savienības strīdus tiesību normas interpretācijas un piemērošanas pareizību, bet gan koncentrējas uz atteikuma vērsties EST pamatojuma esamību un atbilstību CILFIT kritērijiem.²⁶

Konkrētajā lietā Rīgas apgabaltiesas lēmumā ir atspoguļots Jūsu lūgums vērsties EST, kā arī tiesa ir motivējusi, kāpēc tā neuzskata par nepieciešamu vērsties EST pēc prejudiciāla nolēmuma. Līdz ar to nevar apgalvot, ka apgabaltiesas rīcības rezultātā būtu konstatējams acīmredzams tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpums.²⁷ Tomēr kā jau tika iepriekš uzsvērts, un kā tas izriet no ECT prakses, šādam atteikumam ir jābūt ne tikai pamatotam, bet tam ir jāatbilst arī EST lietā CILFIT izstrādātajiem kritērijiem. Kā tiesībsargs konstatēja šā atzinuma 3.2. un 3.3. punktā, tad Rīgas apgabaltiesas lēmumā paustie argumenti neatbilst LESD 267. panta trešajai daļai un EST lietā CILFIT paustajām atziņām, jo Rīgas apgabaltiesas lēmumā nebija sastopama atsauce uz EST praksi²⁸. Turklāt jāņem vērā, ka atbilstoši ECT praksē²⁹ konstatētajam, pēdējās instances tiesai atteikuma vērsties EST pamatojums ir jāsniedz par katru pieteicēja uzdoto jautājumu, lai izpildītu Konvencijas 6. panta prasības.³⁰ Taču Rīgas apgabaltiesa savu atteikumu nevērsties EST pamatoja ar vispārīgu frāzi, ka *jautājumos par tiesvedību procesos par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā pastāv jau ievērojamu laiku iedibināta judikatūra*. Līdz ar to Rīgas apgabaltiesa nebija konkrēti norādījusi, kādā daļā un uz kuru strīdus jautājumu tās secinājumi, atsakoties vērsties EST, ir attiecināmi.

Ievērojot iepriekšminētos apstākļus, tiesībsargs konstatē iesniedzēja tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu Rīgas apgabaltiesas atteikuma vērsties EST pamatojumā.

4. Informēju, ka kopumā var izdalīt trīs mehānismus, kas ir vērsti uz dalībvalstu tiesu varas uzraudzību LESD 267. panta trešās daļas kontekstā, un ir Latvijas Republikai

²³ Sedlova Z. Promocijas darbs. “Tiesību aizsardzības līdzekļi jautājuma prejudiciālā nolēmuma pieņemšanai neuzdošanas gadījumā”. Latvijas Universitāte, 2016. 130. lpp.

²⁴ ECT sprieduma lietā “Ullens de Schooten and Rezabek v. Belgium”, iesniegumu Nr. 3989/07; 38353/07, 52.-67. punkts.

²⁵ Sedlova Z. Promocijas darbs. “Tiesību aizsardzības līdzekļi jautājuma prejudiciālā nolēmuma pieņemšanai neuzdošanas gadījumā.” Latvijas Universitāte, 2016. 133.-134. lpp.

²⁶ Turpat, 134. lpp.

²⁷ Salīdzinājumam sk. ECT spriedumu lietā “Dhahbi v. Italy”, iesnieguma Nr. 17120/09.

²⁸ Šajā sakarā sk. arī ECT sprieduma lietā “Dhahbi v. Italy”, iesnieguma Nr. 17120/09, 31.-34. punktu.

²⁹ Sk. ECT sprieduma lietā “Schipani and Others v. Italy”, iesnieguma Nr. 38369/09, 69.-73. punktu.

³⁰ Sedlova Z. Promocijas darbs. “Tiesību aizsardzības līdzekļi jautājuma prejudiciālā nolēmuma pieņemšanai neuzdošanas gadījumā.” Latvijas Universitāte, 2016. 140. lpp.

saistoši. Pirmkārt, caur EST spriedumiem ir attīstīts valsts atbildības par Eiropas Savienības tiesību pārkāpumiem institūts, kura ietvaros var prasīt zaudējumu atlīdzību no valsts, ceļot jaunu prasību pašas dalībvalsts tiesās³¹. Otrkārt, LESD 258. pants paredz Eiropas Komisijas pienākumu uzraudzīt kā dalībvalsts ievēro Eiropas Savienības tiesību normas, un Eiropas Komisija pēc privātpersonas sūdzības varētu celt prasību pret dalībvalsti, jo tā “nav izpildījusi kādu Līgumos paredzētu pienākumu” tādēļ, ka šīs dalībvalsts pēdējās instances tiesa nav vērsusies pie EST pēc prejudiciālā nolēmuma. Treškārt, kā jau iepriekš tika minēts, arī ECT praksē ir lietas, kurās ECT ir atzinusi, ka valsts pēdējās instances tiesas nevēršanās pēc prejudiciālā nolēmuma situācijā, kad to obligāti būtu vajadzējis darīt, var tikt uzskatīta par tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu.

Vienlaikus atzīmējams, ka iesniedzēja tiesību aizskārumu nepārprotami mazina tas, ka Satversmes tiesa lietā Nr. [..], kurā kā viens no pieteikuma iesniedzējiem ir arī Jūsu pārstāvamais [persona A], 2023. gada 14. martā pieņēma lēmumu par jautājumu uzdošanu EST prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai, un viens no lietā uzdotajiem jautājumiem ir cieši saistīts ar Jūsu kriminālprocesā izvirzītajiem jautājumiem, kas pamato nepieciešamību vērsties EST.

Par šajā atzinumā secināto tiesībsargs informēs Ekonomisko lietu tiesu un Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģiju.

Ar šo atzinumu pārbaudes lieta tiek pabeigta.

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece

Ineta Piļāne

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

³¹ Sk., piemēram, EST 2003. gada 30. septembra sprieduma lietā C-224/01 “Kšbler”, 55. punktu.